

الزامات فرهنگی در حوزه پیشگیری و کنترل بحران‌های سلامت جامعه

بخش ششم: فرهنگ پیشگیری از بحران و کاهش خطر بلایا، با الهام از تجارب گذشته

Cultural Requirements in the Field of Prevention and Control of Public Health Crises Section 6: The Culture of Crisis Prevention and Disaster Risk Reduction, Inspired by Past Experiences

برای پیشگیری از آثار زیان‌بار این حوادث نیز تعالیم ارزشمندی تشریح شده است. در این فرهنگ الهی، حفظ جان و حیات انسان‌ها از بالاترین مرتبه ارزش و اهمیت برخوردار است و نجات یک انسان مساوی با نجات تمامی بشر به‌شمار آمده است. خداوند در آیه ۳۲ سوره مائده می‌فرماید: «... وَ مَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا...؛ ... و هرکه انسانی را زنده کند (و از مرگ یا انحراف نجات دهد) گویا همه مردم را زنده کرده است...»؛ از آنجا که مقدمه واجب نیز واجب و انجام آن ضروری است، همه اقداماتی که در آینده موجب حفظ جان انسان‌ها (و نیز کاهش آسیب‌ها و خسارات) می‌شوند، نیز برای آن‌هایی که این توانمندی را دارا هستند یا در مسئولیت‌های مرتبط قرار دارند، واجب است. با الهام از معارف قرآنی، شایسته است نظام مقدس جمهوری اسلامی از توسعه یافته‌ترین سامانه سلامت در بلایا و فوریت‌ها و پایین‌ترین سطح خطر در برابر مخاطرات طبیعی و انسان‌ساخت برخوردار باشد.

اشاره به راهبردهای ارتقای فرهنگ پیشگیری از بحران و کاهش مخاطرات

- سیاست‌گذاری علمی مبتنی بر شواهد، با ایفای نقش شورایی سلامت و امنیت غذایی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، فرهنگستان علوم پزشکی و نیز التزام سیاستگذاران و برنامه‌ریزان و کارگزاران به صیانت از سلامت جامعه و احاد آن؛
- آموزش و توانمندسازی و مهارت‌آموزی مستمر و نظام‌مند دانشگاهیان و کارکنان نظام سلامت، در مجموعه شبکه بهداشتی درمانی کشور؛
- آموزش عمومی و ارتقای فرهنگ و سواد سلامت عمومی در زمینه حوادث و بلایا، از طریق رسانه‌ها و فضاهای مجازی و سایر شیوه‌ها؛
- تولید محتوای مناسب آموزشی و رسانه‌ای، متناسب با نیازهای گروه‌های مختلف، اعم از حرفه‌مندان سلامت، کنشگران بین‌بخشی خارج از نظام سلامت، و عموم مردم؛
- رصد کلان برنامه‌های مرتبط با ارتقای سواد و فرهنگ سلامت

نظام سلامت کشور در دوره معاصر از تجربیات ارزشمند و بعضاً منحصر بفردی نظیر مشارکت همه‌جانبه و حماسه‌آفرینی در دفاع مقدس و نیز پاندمی کووید-۱۹ برخوردار است. با تأکید بر جنبه‌های علمی، فرهنگی و حرفه‌ای، این دستاوردهای بی‌بدیل ملی، سرمایه بی‌بدیلی برای کنترل بحران‌ها و پیشگیری از مخاطرات آینده و کاهش خسارات (اعم از انسانی، زیرساختی، منابع و ...) خواهند بود.

بسیاری از بحران‌های سلامت جامعه قابل پیشگیری هستند، اعم از بحران‌های طبیعی، یا انسان‌ساخت. مخاطرات و خسارات بسیاری از بحران‌هایی که بروز می‌کنند، با رعایت اصول علمی و مدیریتی قابل تقلیل به حداقل ممکن خواهند بود. راهبرد فرهنگ و فرهنگ‌سازی، به‌منظور نهادینه سازی اصول مدیریت بحران در بلایا، از مؤثرترین راهبردها است. اتخاذ این راهبرد، مرهون شناخت دقیق از مفاهیم، اهداف و شیوه‌ها است. فرهنگ پیشگیری از بحران‌های سلامت جامعه، به مفهوم پذیرش و نهادینه کردن اقدامات پیشگیرانه در سامانه مدیریت بحران است، که هدف آن جلوگیری از بروز بحران‌ها است. این فرهنگ شامل مجموعه‌ای از باورها، نگرش‌ها و رفتارهای پیشگیرانه است، که با رعایت آن‌ها می‌توان از بسیاری از بحران‌های سلامتی پیشگیری کرد.

"مدیریت و کاهش خطر بلایا" در نظام سلامت، فرآیندی است منظم، به‌منظور بهره‌مندی حداکثری از ظرفیت‌های سازمانی، اجرایی و مهارتی، با هدف به‌حداقل رساندن پیامدهای سوءسلامتی، مخاطرات طبیعی و انسان‌ساخت در سطح جامعه و همچنین تسهیلات و منابع سلامت. فرهنگ مدیریت و کاهش خطر بلایا از طریق آموزش و ترویج پیشگیری از مخاطرات و کاهش آسیب و ارتقاء آمادگی، شکل گرفته و در صورت استمرار و پایبندی مدیران و کنشگران سلامت و استقبال عمومی، نهادینه می‌شود.

اشاره‌ای به ابعاد ارزشی و فرهنگی پیشگیری از بحران و کاهش مخاطرات حیاتی

در قرآن مجید به رایج‌ترین حوادث طبیعی مانند سیل، زلزله، و خشکسالی و همچنین حوادث انسان‌ساخت مانند جنگ، آسیب‌های اجتماعی و ناهنجاری‌های معنوی، اشاره شده است.

محمدعلی محقق

استاد جراحی سرطان، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

Mohamad Ali Mohagheghi

Professor of Cancer Surgery, Tehran University of
Medical Sciences, Tehran, Iran

جامعه، با تأکید بر اصول پیشگیری و کاهش مخاطرات؛
• بومی‌سازی دانش و تجربیات معتبر و مبتنی بر شواهد
بین‌المللی؛

از جمله راهبردهای نافذ فرهنگ‌سازی در حوزه پیشگیری از
بحران و کاهش مخاطرات، تقویت ظرفیت مطلوب فراگیری از
درس‌آموخته‌ها و دستاوردهای ارزشمند داخلی است.

منابع

1. Eftekhari A. The necessity of policy change in the effective holding of hospital crisis and disaster risk management committees based on accreditation standards. *Journal of Military Medicine*. 2025;27(1):2618-9.
2. Asadzandi M, Zoheiri M, Akbariqomi M, Masuodi OA. The Role of spiritual communication in management of health services during the biological crisis of COVID-19. *Journal of Military Medicine*. 2022;24(5):1279-86.
3. World Health Organization. Health Emergency and Disaster Risk Management Framework; 2019. Available from: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/326106/9789241516181-eng.pdf>
4. Mercer J, Gaillard JC, Crowley K, Shannon R, Alexander B, Day S, et al. Culture and disaster risk reduction: Lessons and opportunities. *Natural hazards and disaster risk reduction*; 2016. pp. 4-25.